

Bewoners in aandachtswijken sporten minder

Gezonder leven en meer meedoen in de samenleving door meer te bewegen en sporten.

21 juni 2022

Door missiegedreven ontwikkeling van onderzoek en innovatie (MOOI) sport en bewegen starten we een programma waardoor onderzoeks- en innovatie trajecten steeds meer en beter bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen waar de samenleving en de sport- en beweegsector voor staan. We hebben zes wicked problems geprioriteerd waarmee het programma deze beweging inzet. Onder een wicked problem verstaan we een complexe maatschappelijke uitdaging in sport en bewegen waar een doorbraak nodig is, die niet zonder een gezamenlijke inspanning van een brede groep belanghebbenden tot stand komt. De eerst geïdentificeerde wicked problems zijn:

- 1. Bewoners in aandachtswijken sporten minder**
2. Kinderen en jongeren bewegen minder en hun motoriek gaat achteruit
3. Sport en bewegen wordt te weinig ingezet binnen de gezondheidszorg
4. De waarde van topsport is onvoldoende aantoonbaar
5. De sportinfrastructuur wordt te weinig gebruikt
6. De betaalbaarheid van sport staat onder druk

Met deze wicked problems gaan zogenaamde crews (werkgroepen) aan de slag. Deze wicked problem crews worden in de 2e helft van 2022 samengesteld uit vertegenwoordigers uit overheid, bedrijfsleven en wetenschap met een vertegenwoordiging door gebruikers (doelgroepen); de quadruple helix. Wicked problems crews schrijven vervolgens een strategisch business plan met een onderzoeks- en innovatieagenda en hoe dit te financieren (eerste helft 2023). Onderstaande beschrijving van het wicked problem vormt het inhoudelijke kader voor deze opdracht.

Mensen met een laag inkomen en een lage opleiding, doen vaak minder aan bewegen en sporten dan mensen met een hoog inkomen en hoge opleiding. Er zijn verschillende oorzaken hiervoor: praktische drempels (hoge kosten, geen tijd, ver weg), vanwege ervaren gezondheidsproblemen, of omdat het ontbreekt aan kennis hoe gezond te bewegen. Het percentage hoogopgeleide Nederlanders dat wekelijks sport is bijna twee keer zo hoog (71 procent) als het percentage laagopgeleiden (36 procent). Bijna de helft van de laagste inkomensgroepen sport nooit. In aandachtswijken concentreert zich deze problematiek. Dat zijn wijken waarin relatief veel mensen met een laag inkomen wonen, en oude huizen staan. Tijdens de coronapandemie is die kloof alleen maar groter geworden. Hoe kan de sportdeelname en beweegtijd in deze wijken structureel toenemen?

Nadere omschrijving van het wicked problem

Het percentage Nederlanders dat voldoende beweegt neemt toe met het opleidingsniveau. Hoe hoger de opleiding en het inkomen, hoe vaker wordt voldaan aan de beweegrichtlijn. Een derde (31%) van de mensen met een lage sociaaleconomische status (SES) voldoet aan de beweegrichtlijnen, terwijl dat voor ruim de helft (58%) van de mensen met een hoge SES geldt. Het percentage hoogopgeleiden (71%) dat wekelijks sport is ook bijna twee keer zo hoog als het percentage (36%) laagopgeleiden. Bijna de helft van de laagste inkomensgroepen sport nooit (2019). Tijdens de coronapandemie is de kloof qua sport- en beweegdeelname tussen mensen met hogere en lage SES verder vergroot. Hoe lager de SES hoe meer mensen belemmeringen ervaren om vanwege gezondheidsredenen te sporten. Van de volwassenen met een lage SES ervaart een derde (34%, waarvan 17% ernstige) belemmeringen, terwijl van de personen met een hoge SES een kwart (25%, waarvan 4% ernstige) belemmeringen ervaart.

(Hoge) kosten voor sportdeelname is een drempel voor lidmaatschap van een vereniging en bijkomende activiteiten zoals een drankje na afloop. Er is soms schaamte om financiële ondersteuning aan te vragen om toch te kunnen sporten. Niet alle mensen met een lage SES hebben voldoende kennis over een gezonde leefstijl en over de gezondheidsvoordelen van bewegen. Ook is een deel van hen laaggeletterd en vinden zij het niet fijn om lange-termijn verbintenissen aan te gaan (zoals lid worden van een sportclub). Deze groep is vaak niet opgevoed met sport en heeft daar dus weinig ervaring mee of rolmodellen voor. Het wél hebben van een rolmodel in sport of bewegen kan een

enorme drijfveer zijn voor deze groep. Evenals ontspanning en het opdoen van sociale contacten.
Conclusies:

- Voldoende beweging is bij diverse sociale statusposities niet gelijk
- De mogelijkheid om mee te doen aan georganiseerde sport neemt steeds meer af hoe lager de SES

We willen dat iedereen een passend aanbod vindt binnen de sport- en beweeginfrastructuur zoals wij die in Nederland kennen. Feit is echter dat twee miljoen mensen wel willen bewegen maar dat niet doen en 700.000 Nederlanders zich niet welkom voelen in de sport. We zien daarnaast dat het aantal verenigingen terugloopt en dat het voor veel verenigingen en commerciële aanbieders lastig is om nieuwe leden te werven en behouden. Om te zorgen dat 75% van de Nederlanders in 2040 voldoet aan de beweegerichtlijnen volstaat een beetje extra aandacht voor sportstimulering niet. Er zijn innovatieve oplossingen nodig om mensen met een lage SES in beweging te krijgen. Vraag en aanbod sluiten nog onvoldoende op elkaar aan. We gaan zelf te weinig in gesprek met de mensen die met weinig moeten rondkomen over hun wensen, behoeften en interesses en werken onvoldoende samen met andere domeinen, zoals zorg, welzijn, werk en onderwijs.

Een wijkgerichte aanpak wordt kansrijk geacht bij het in beweging brengen van deze groep, en hier gebeurt in het land al veel mee. Daarbij staat een krachtig netwerk van partijen in contact met de doelgroep. Dat netwerk draagt de boodschap van een gezonde leefstijl en het belang van bewegen uit en helpt bij het onder handen nemen van andere belemmerende problemen, zoals aanpak van schulden. Een buurtsportcoach kan bijvoorbeeld een verbindende rol spelen, is beschikbaar voor de doelgroep en kent het lokale sportaanbod.

Dit wicked problem richt zich op het aanpakken van sociale ongelijkheid in het sporten en bewegen door het investeren in kansen van een wijkgerichte aanpak. Met als vertrekpunt het (h)erkennen en betrekken van deze doelgroep in de wijk bij de aanpak. Er zijn al verschillende voorbeelden in het land. Een voorbeeld daarvan is het wijkgericht gezondheidsprogramma in Deventer; Voorstad Beweegt. Het is een wijkgericht gezondheidsprogramma waarin is uitgegaan van de kracht van inwoners zelf, aansluitend bij wat er al is en de behoeften van mensen die in de wijk wonen.

Maatschappelijke betekenis en urgentie voor sport en samenleving

De maatschappelijke impact en urgentie zijn groot. Participatie gaat om mee kunnen, mogen en willen doen. Je prettig en welkom voelen en erkend worden om wie je bent. Uiteindelijk leidt het werken aan dit wicked problem tot meer bewegen, betere kwaliteit van leven, welzijn en gezondheid (lichaam en geest) van mensen. Het draagt ook bij aan het verkleinen van gezondheidsverschillen tussen mensen met een laag en hoog opleidingsniveau.

De focus binnen dit wicked problem ligt op het door integrale samenwerking realiseren van voldoende passende sport- en beweegmogelijkheden (op met name wijkniveau), zodat mensen ook echt een eigen keuze kunnen maken. Dit betekent: voldoende, laagdrempelig, toegankelijk (welkom zijn en voelen) en gevarieerd aanbod, dat ontwikkeld is mét de doelgroep zelf. De slagingskans van landelijk en lokaal beleid voor sport- en beweegstimulering stijgt als de mensen die in de wijk wonen centraal komen te staan. Ook is een betere samenwerking nodig tussen burgers, lokale overheden, zorg- en welzijnsinstanties, bedrijven, scholen en sportverenigingen. Daarnaast is het belangrijk om te kijken naar de wijze waarop sport en bewegen is georganiseerd, wat de verschillen zijn, en op welke manier dit kan aansluiten op hoe er in aandachtswijken wordt geleefd en de behoefte van de mensen die er wonen. Je kunt starten met de groep mensen die wel wil bewegen, maar het nog niet doen. Ook kun je je richten op sleutelfiguren die deze mensen kunnen verleiden een eerste stap te zetten.

Waarde voor de doelgroep

Werken aan oplossingen is van grote waarde voor zowel mensen die in aandachtswijken wonen als de mensen die voor hen werken (intermediairs/professionals). Voor bewoners gelden waarden als een betere kwaliteit van leven, beter welzijn, fitter en sterker zijn, meer plezier, etc. Jezelf kunnen laten zien en gezien worden. Waarden voor intermediairs bij het werken aan oplossingen zijn dat ze beter geëquipeerd kunnen raken, en meer het gevoel hebben dat ze een verschil kunnen maken, ze zullen beter weten wat wel en niet werkt en hoe ze doelgroepen op een goede manier kunnen betrekken. Ze krijgen hierdoor meer werkplezier en zelfvertrouwen en ontdekken andere werkmethodes die je met elkaar ontwikkelt zodat je steeds beter ziet waar behoefte aan is en wat er nodig is.

Partners en inbreng

De expertise die hiervoor onder andere nodig is:

- kennis over achtergronden van mensen met sociaal economische lage status (ook van de niet-bewegers) en de complexiteit van inclusie.
- Expertise over gedragsbeïnvloeding.
- Samenwerking met mensen in aandachtswijken.

Het is belangrijk te beseffen dat deze trajecten tijd kosten. Niet alleen is het nodig dat het denken en doen ingrijpend verandert (sector overstijgend), de stap van bewustwording naar handelen vraagt om grote inspanningen.

Partijen die je erbij nodig hebt zijn mensen uit aandachtswijken, buurtwerkers, gemeenten, sportverenigingen, bedrijven, werkgevers vanuit het oogpunt van vitaal werkgeverschap, professionals uit sport en andere sectoren die in contact staan met de doelgroepen. Dit kunnen ook partijen zijn zoals creatieve designers, gedragswetenschappers, planologen, sociaalgeografen, influencers of technici, kunstmatige intelligentie. Daarnaast ook zorgverzekeraars en bedrijven, zoals voetbalclubs, sportkledingmerken, e-sportaanbieders, sportmateriaalproducenten.

Financiering wordt lastig en is een grote uitdaging. De inschatting is dat het bedrijfsleven minder geïnteresseerd is in dit onderwerp. Mogelijk zijn zorgverzekeraars wel geïnteresseerd. In het gemeentelijk sociaal domein zit veel expertise, maar weinig geld.

Onderzoek en innovatie als oplossing

Dit wicked problem vraagt om een ketenbenadering waarin mensen in de wijken centraal komen te staan en niet de systemen. Hiervoor is een integrale aanpak nodig, waardoor de schotten tussen sport, onderwijs, welzijn en werken minder beperkend zijn. Door samen te werken worden de verschillende sectoren versterkt. Professionals hebben mandaat en tijd nodig om anders te gaan leren denken en werken.

Waar het om gaat is dat we professionals en rolmodellen hebben die de doelgroep goed kennen, kunnen bereiken en er mee kunnen samenwerken. Met oog voor het versterken van de civil society en empowerment van de doelgroep zelf. Het loopt nu vast in het systeem omdat er te weinig professionals zijn die daar mandaat, mogelijkheden, kennis, ervaring en tijd voor hebben. Denk aan de inzet van ervaringsdeskundigen of professionals die al in direct contact staan met mensen in de wijk, in het onderwijs of op het werk. Zij kunnen bijvoorbeeld de verbindende schakel vormen naar organisaties die sport en bewegen faciliteren.

Dit vraagt vanuit de sport een andere visie op inclusief sporten en bewegen, waarbij het belangrijk is te erkennen dat actoren buiten de sport hier ook een rol in hebben en krijgen. Maar ook dat we meer werken vanuit de context waarin de mens zich beweegt, zoals gezondheidszorg, welzijn, onderwijs, werk en de fysieke en sociale leefomgeving en de wijk. De huidige verkokering in specifieke sectoren helpt niet. De systeemverandering zit in het doorbreken van deze schotten, op zowel wijk- als gemeenteniveau. We moeten kijken naar wat werkt in verschillende domeinen om met mensen in aandachtswijken samen te werken, en onze krachten bundelen.

Een eerste inventarisatie van vraagstellingen voor onderzoek en innovatie levert voorlopig op:

- Wat zijn de wensen en drijfveren van mensen uit lage SES?
- Wat werkt, wat niet en waarom: wat zijn de werkende elementen?
- Experimenteren in living labs (ook structureel) op meerdere plaatsen in het land met variatie in context, waarin verbinding met beleid wordt gemaakt. Kijk naar voorbeelden in bijvoorbeeld Utrecht en Den Haag.
- Hoe voorkomen we kansenongelijkheid: door ingrepen in de cultuur en structuur van de sport (denken en doen over hoe we omgaan met sociale ongelijkheden), zit het in de samenwerking tussen professionals/beleidsdomeinen, kennen we de wensen en behoeften onvoldoende?
- Hoe betrekken we de personen waar het om draait (mensen met lage SES, ervaringsdeskundigen) als gelijkwaardig partner in beleid en organisatie van sport en in het onderzoek. Niet voor hen maar met en vanuit hun denken of door hen laten denken.
- Hoe sluiten we aan bij de behoefte van mensen met lage SES als het gaat om mindset, houding en gespreksvoering? Hoe bewegen ze al in hun dagelijks leven? Waar komen ze? Wat willen ze (met name de mensen die niet sporten en bewegen)? Hoe verleiden we ze? Hoe faciliteer je het gesprek?

- Hoe kunnen we samen met de doelgroepen zelf zoeken naar wat werkt? Hoe kan je op basis van 'de klantreis' van de potentiële sporter/beweger tot een maatwerk aanpak komen?
- Kunnen we het model van positieve gezondheid (=bredere/integrale benadering van gezondheid) benutten om sport en bewegen beter te positioneren?
- Welke goede interventies en voorbeelden zijn er van aanpakken waarbij de doelgroep betrokken is geweest bij de ontwikkeling van sport- en beweegaanbod?
- Hoe kan je meer eigenaarschap organiseren bij de doelgroep?
- Hoe zorgt een bewegcoach voor inclusieve lessen; hoe betrek je deze groep mensen?
- Hoe maken we kennis en ervaringsnetwerken rond de doelgroep en welke expertise is hierbij nodig?
- Waarom voelt iemand zich al dan niet welkom bij een sportvoorziening en hoe gebruiken we deze kennis om mensen te boeien, binden en behouden? Wat is er nodig om mensen welkom te laten voelen?
- Wat zijn voor de (potentiële) sporter / beweger belangrijke aspecten van veilig en welkom voelen? In hoeverre kan de georganiseerde sport hieraan voldoen en in hoeverre zijn er nieuwe vormen van aanbod nodig?
- Hoe vergroten we het veilig sportklimaat dat nodig is om alle mensen een welkom gevoel te geven?
- Is er alternatief sociaal maatschappelijk aanbod waar mensen zich wél welkom voelen en zij ook kunnen sporten en/of bewegen? Wat leren we uit andere domeinen? Welke kennis kunnen we benutten uit migratiediscussie?
- Welk soort onderzoek werkt? Bijv. participatief actieonderzoek, waarbij de doelgroep zelf mede het onderzoek bepaalt en uitvoert.